

asobid

Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

ISSN: 2548-0480 (Print)/(Online) 2602-2567

Sayı/Issue 13 • Haziran/June 2023

Sayfa/Page: 277-284

Geliş Tarihi / Received: 26.05.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 11.06.2023

YAYIN TANITIM/BOOK REVIEW

B.E. Kumekov- N.E. Kuzembayev, edt. Peter B. Golden (2023), *Kıpçak Alimleri Bibliyografik Sözlüğü*. Almatı: Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi Uluslararası Kıpçak Araştırmaları Enstitüsü, Ç.Ç. Ualikhanov Tarih ve Etnoloji Enstitüsü Yayınları, 200 s., ISBN: 978-601-08-2999-2.

Yüksek Lisans Öğrencisi Buse GİZLİ*

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

busesahinanadolu@gmail.com

Eski Kıpçak Türkçesi Orta Dönem Türkçesinin Kuzeybatı grubunu oluşturan tarihi bir şivedir (ÖZGÜR, 2007: 1337). Kıpçak adına ilk kez Uygur kağanı İl İtmiş adına 759 yılında dikilen Şine Usu (Bayan Çor) yazıtında: *Türk Kıpçak elig yıl olurmuş* (BÇ K4) "Türk Kıpçak elli yıl oturmuş (yönetmiş)" ifadesinde rastlanıldığı öne sürülmüştür (Ercilasun, 2015: 355).

Kıpçaklar, IX.-XI. yüzyıllar arasında İrtiş boylarında Kimeklerle iç içe tarih sahnesine çıkmışlardır. VII.- IX. yüzyıl civarında Orta Asya'dan Urallar'a geçerek burada üstünlük kurmuşlardır. Daha sonra Siriderya boylarında, Oğuzlarla yan yana ve Orta Asya'da dağılmış hâlde görülmüşlerdir. Kıpçaklar, Moğol istilasından önce de Siriderya, İdil ve Don arasında Kafkas ve Kırım dağlarında, Hazar'ın kuzey düzlüğü ile bugünkü Kazakistan'ın orta ve kuzeybatı kısmında yaşayıp pek çok Türk kavmi ile karşılaşmışlar ve İran, Suriye, Rusya, Doğu Avrupa ve Bizans ile askeri, ticari ve

---

* ORCID: orcid.org/0000-0001-7419-7166

iktisadi ilişkiler kurmuşlardır. Önceleri “mafazat al-guz” (Oğuz Bozkırı) olarak bilinen topraklar da XIII. yüzyılda “Deşt-i Kıpçak” adıyla anılmaya başlanmıştır: Çin’den Don Nehri’ne, Ural’dan Karadeniz’e kadar olan alana yayılan Kıpçaklar bu devirden sonra da büyük bir hareketlilik içindedirler (Öner, 1998: XVII).

Kıpçaklar göçebe bir toplumdur dolayısıyla çok geniş bir coğrafi alana yayılmışlardır. Yayıldıkları alanlarda farklı birçok etnik grupla karşılaşmış ve kültürel etkileşim içerisinde bulunmuşlardır. Bu etkileşim Kıpçakların yerleştiği bölgeleri, kalan arkeolojik kalıntılar ile zengin kılarken Kıpçak Türkçesini ise içerik ve toponim olarak zengin kılmıştır. Bütün bu zenginliği ile konu çeşitliliği akademisyenler için dikkat çekici olan Kıpçaklar birçok alanda bilimsel araştırmaya konu olmuştur. Tarih, arkeoloji, dilbilim ve edebiyat gibi alanlarda araştırmalara konu olan Kıpçakların tarihsel gelişimi ve Kıpçaklarla ilgili yazılan eserlerin sayısı olarak oldukça artması, Kıpçakların tarihi süreç içerisinde Türk Kültürüne yaptıkları katkının öne çıkmasına neden olmuştur. Tüm bunlar Kıpçaklar üzerine yapılan araştırmaların ne denli önemli olduğunu anlaşılır hâle getirirken biriken literatürün Kıpçak çalışmalarının gelişiminin takip edilmesini zorlaştırması dolayısıyla özetlenmesi gerekliliğini de beraberinde getirmiştir.

Türk Dünyası tarihi açısından yaptığı çalışmalarla öne çıkan seçkin bilim insanı, Kazakistan, Orta Asya ve Büyük Avrasya’nın ortaçağ tarihi, tarihi coğrafya, haritacılık ve kaynak araştırması alanında uzman, Kimek Devletinin IX- XI. yüzyıllarının durumunun keşfine sahip olan Bulat Kumekov (Literary Portal, 2023) ve Kazakistan tarihi, Türk halkları tarihi gibi alanlarda önemli çalışmaları bulunan değerli bilim insanı Nurken Erboloviç Kuzembayev de işte tam bu sebeple bu yıl Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi Uluslararası Kıpçak Araştırmaları Enstitüsü - Ç.Ç. Ualikhanov Tarih ve Etnoloji Enstitüsü yayınlarından çıkardıkları “*Kıpçak Alimleri Bibliyografik Sözlüğünü*” bilim dünyasına sunmuşlardır.

Günümüze kadar bilim dünyasında “Kıpçak” konusu üzerine yapılan araştırmaları bibliyografya düzeyinde kapsayan böylesine genel kapsamlı bir eser yazılmamıştır. *Kıpçak Alimleri*

Bibliyografik Sözlüğü bu sebeple çok önemli bir hüviyete sahiptir. Kumekov ve Kuzembayev'in çalışması akademik bir gayeyle yazılmıştır. Eser Kıpçak tarihi ve diline ilgi duyan tüm akademi dünyasına hitap etmektedir. Toplam 200 sayfa olan eser 1. baskıdır. Eser önsöz, üç ana bölümden sonra gelen kısaltmaların listesi, isim işaretleyicisi ve içindekiler bölümünden oluşmaktadır. Eserin genel şeması önsözde şu şekilde belirtilmiştir:

- I.Önemli tarihlerin belirtildiği kısa biyografik bilgiler, bilimsel ilgi alanlarının kısa bir açıklaması ve Kıpçak araştırmalarının sorunlarının gelişimine katkıları,
- II.Bilim adamlarının biyografisi ve bilimsel faaliyetleriyle ilgili referansların ve eserlerin listesi,
- III.Kıpçak sorunları üzerine çalışmaların listesi.

Rusça kaleme alınan eser Sergey Klyashtorny anısına ithaf edilmiş olan ve kitabın ana hatlarını her yönüyle belirten bir önsözle başlamaktadır. Eserin ana bölümlerinin ilki olan *Kıpçak Çalışmalarının Tarihçesi ve Perspektifleri* bölümünde Kıpçak meselesi konusu üzerine yapılan çalışmaların tarihsel süreç içerisindeki gelişimine değinilmiştir. Ukrayna, Rusya, Macaristan, ABD, Bulgaristan, Gürcistan, Kazakistan, Azerbaycan, Türkiye ve diğer Türkî cumhuriyetler gibi ülkelerdeki Kıpçak çalışmalarından bahsedilmiştir. Kazakistan'ın Kıpçak çalışmaları içerisinde nasıl önde gelen bir bilim merkezi statüsüne kavuşmuş olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca Kıpçak- Kuman- Kimek ayrımından bahsedilmiş ve Kıpçakların tarihi hakkında bilgiler verilmiştir.

Eserin ikinci bölümü olan *Sözlük* bölümünde Kıpçak meselesi üzerine çalışma yapmış kişilere, bu kişilerin hayatına dair kısa bilgilere ve Kıpçak meselesi üzerine yazdıkları eserlere yer verilmiştir. Bu bölümde tam 142 adet bilim insanı yer almaktadır. Bölüm alfabetik sıra gözetilerek hazırlanmıştır.

Eserin üçüncü bölümü olan *Literatür* bölümünde Kıpçak sorunları üzerine yazılmış olan çalışmaların listesi sunulmuştur. Kaynakçalar akademi dünyasında çalışma yapan bilim insanlarına büyük kolaylık sağlayan önemli eserlerdir. 171 adet eseri listenmiş şekilde gördüğümüz bu bölüm Kıpçak meselesi üzerine

çalışmak isteyen bilim insanları için çok önemli bir kaynakça niteliği taşımaktadır.

Eserin dördüncü bölümü olan *Kısaltmaların Listesi* bölümünde adından da anlaşılacağı üzere kitapta yapılan kısaltmaların listesi yer almaktadır.

Eserin beşinci bölümü olan *İsim İşaretleyicisi* bölümünde *Sözlük* bölümünde ismi geçen bilim insanlarının listesi yer almaktadır. Sözlük bölümünün liste şeklinde özetlenmesi içerik okumaya vakti olmayan fakat Kıpçak konusu üzerine çalışmak isteyen kişilerce bu konu hakkında çalışma yapmış bilim insanlarının isim listesine hızlı bir şekilde ulaşabilmeleri açısından büyük kolaylık sağlayacaktır. Bu bölümde adı geçen bilim insanları şu şekilde listelenmiştir;

1. ABDUMANAPOV, Rustam Abdubaitovich
2. ABRAMZON, Saul Mendeleviç
3. AGADZHANOV, Sergey Grigorievich
4. ALIMKULOVA, Sınaru Kadırovna
5. AMANJOLOV, Altay Sarsenoviç
6. AMANJOLOV, Sarsen Amanjoloviç
7. AMITAI, Reuven
8. ANARBAEV, Kayrat Saparhanoviç
9. ANCHABADZE, Zurab Vianorovich
10. ARİSTOV, Nikolay Aleksandroviç
11. ARİSTOV, Nikolay Yakovleviç
12. ARSLANOVA, Firaya Khabibullova
13. AHINZHANOV, Serjan Musatayeviç
14. AHMEDOV, Bori Ahmedovich
15. AŞUR, Said Abdülfettah
16. AYALON Neustadt David
17. BANG KAUP Johann Wilhelm Max Julius
18. BARTOLD, Vasily Vladimiroviç
19. BASKAKOV, Nikolay Aleksandroviç
20. BASKI Imre
21. BATIRSHAULY, Bakhitty
22. BERNSTAM, Aleksandr Natanoviç
23. BLAU, Ernst Otto Friedrich Hermann
24. BODROGLİGETI, Andreas

25. BORANBAEV, Sandybai Rezhepovich
26. BOSWELL, Alexander Bruce
27. VÁSÁRY, István
28. VESELOVSKY, Nikolay İvanoviç
29. GABAİN, Von Annemarie
30. Garipov, Talmas Magsumovich
31. HARKAVETS, Oleksandr Nikolaevich
32. GARCİN, Jean- Claude
33. GÖKBEL, Ahmet
34. GOLDEN, B. Peter
35. GOLEV, Konstantin
36. GOLUBOVSKIY, Petr Vasil'yevich
37. GORDLEVSKY, Vladimir Aleksandroviç
38. GRÖNBECK, Kaare
39. GRUNIN, Timofey İvanoviç
40. GROUSSET, Rene
41. GÜMİLEV, Lev Nikolayeviç
42. GUSEİNOV, Rauf Alişiroviç
43. DASHKEVICH, Yaroslav Romanoviç
44. DENY, Jean
45. DİACONU, Petre
46. DOBRODOMOV, İgor Georgieviç
47. DRİMBA, Vladimir
48. DRÜLL, Dagmar
49. GYÖRFFY, György
50. EVGLEVSKY, Alexander Viktorovich
51. HDANKO, Tatyana Aleksandrovna
52. ZAJACZKOWSKI, Ananiasz
53. ZİMONYİ, István
54. IVANOV, Pavel Petrovich
55. JIREČEK, Konstantin Josef
56. KADYRBAYEV, Alexander Shaidatovich
57. KAFESOĞLU, İbrahim
58. KAUN, David Leon
59. KENESBAEV, Smet Kenesbaevich
60. KLAPROTH, Heinrich-Julius
61. KLYASHTORNY, Sergey Grigoryevich

62. KNIAZKY, Igor Olegovich
63. KOWALSKI, Tadeusz Jan
64. KONONOV, Andrey Nikolayeviç
65. KUDASOV, Seisenbay Jholaevich
66. KUDRYASHOV, Konstantin Vasilyeviç
67. KUZEEV, Ray Gumerovich
68. KUZEMBAEV, Nurken Yerboloviç
69. KUMEKOV, Bulat Yeshmukhambetovich
70. KUUN, Géza
71. KUNICK, Ernst- Eduard Aristoviç
72. KURAT, Akdes Nimet
73. KURIŞJANOV, Abjan Kurişjanoviç
74. KIRZIOĞLU, Mehmet Fahrettin
75. KYUNER, Nikolay Vasil'yevich
76. LİGETİ, Lajos
77. MALOV, Sergey Yefimovich
78. MANDOKY, Kongur István
79. MARGULAN, Alkey Khakanovich
80. MARQUART, Josef
81. ELIORANSKY, Platon Mihayloviç
82. MENGES, Karl Heinrich
83. MINORSKY, Vladimir Fedorovich
84. MLADENOV, Stefan
85. MOGILNIKOV, Vladislav Alexandrovich
86. MOLLAVA, Mefküre
87. MONCHİ, Zadeh Davoud
88. MURGULYA, Melita Polikarpovna,
89. MUSAEV, Kenesbay Musaeviç
90. NAJIP, Emir Najipoviç
91. GYULA, Németh
92. ÖZGÜR, Can
93. ÖZTOPÇU, Kurtuluş
94. ÖZTÜRK, Abdulkadir
95. PAVLOV, Plamen
96. PÁLÓCZI, Horváth András
97. PANTUSOV, Nikolay Nikolayeviç
98. PARKHOMENKO, Vladimir Aleksandroviç

99. PELLİOT, Paul
100. PİEMONTESE, Angelo Michele
101. PYLYPCHUK, Yaroslav Valentinoviç
102. PLETNEVA, Svetlana Aleksandrovna
103. POLAK, Abraham Nahum
104. POPOV, Aleksandr İvanoviç
105. POTAPOV, Leonid Pavlovich
106. PRİTSAK, Omelian
107. RADLOFF, Vasily
108. RASOVSKY, Dimitri Aleksandroviç
109. RASHONI, Laszlo
110. ROMASKEVİÇ, Aleksandr Aleksandroviç
111. SABLUKOV, Gordiy Semenoviç
112. SAVİNOV, Dmitry Glebovich
113. SAKI, Kairat Uzakuly
114. SALİM, Mahmud Rıza
115. SAMOİLOVYCH, Alexander Nikolayevich
116. SAFRAN, Mustafa
117. SPULER, Bertold
118. STOJANOW, Valery
119. SURUR, Muhammed Cemaladdin
120. TATIŞÇEV, Vasiliy Nikitiç
121. TAŞAĞI, Ahmet
122. TENISHEV, Edhyam Rakhimovich
123. TEZA, Emilio
124. TIESENGAUZEN, Vladimir Gustavovich
125. TİETZE, Andreas
126. TOLSTOV, Sergei Pavlovich
127. TOPARLI, Recep
128. TRIFONOV, Yuri İvanoviç
129. UMNYYAKOV, İvan İvanoviç

130. FEDOROV-DAVYDOV, Alman Alekseevich
131. HAARMANN, Ulrich
132. KHABICHEV, Magomet Akhyaevich
133. HALASI- Kun Tibor
134. el-KHOLI, Amin
135. KHUDYAKOV, Yuliy Sergeevich
136. CZEGLEDY, Karoly
137. CHARIKOV, Aleksey Alekseyevich
138. CHECHENOV, Aliy Akhmatovich
139. SHANIYAZOV, Karim Shaniyazovich
140. SCHÜTZ, István
141. ECKMANN, János
142. YAKUBOVSKIY, Aleksandr Yur'yevich

Eserin son kısmında ise *içindekiler* başlığı yer almaktadır. Akademi dünyasındaki Kıpçak araştırmalarıyla ilgili çalışmalara kaynaklık edecek bu yeni eserleriyle katkıda bulunan B.E. Kumekov – N.E. Kuzembayev'i kutlar; eserin Kıpçak konusuyla ilgili farklı yönlerde araştırma yapacak kişiler için hızlı ve rahat ulaşabilecekleri bir başucu kitabı olacağını belirtmek isteriz.

Kaynakça

- Ercilasun, A. B. (2015). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Literary Portal*(2023). Yazarlar: Kumekov Bulat. <https://adebiportal.kz/en/authors/view/3680> (23 Mayıs 2023).
- Öner, M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi* . Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ÖZGÜR, C. (2007). Eski Kıpçak Türkçesinin Bugünkü Kumuk Kıpçak Türkçesine Fonetik Yönden Etkileri. *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri* (s. C. II (24-29 Eylül 2000) s.1337-1344). Ankara: TDK Yayınları.